

doc. JUDr. Filip Ščerba, Ph.D.

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Oponentský posudek na habilitační práci

JUDr. Lukáše Bohuslava, PhD.

Název habilitační práce: „Dohoda o vině a trestu“

Rozhodnutím komise habilitačního řízení JUDr. Lukáše Bohuslava, Ph.D. jsem byl jmenován oponentem habilitační práce s názvem „Dohoda o vině a trestu“. Po podrobném seznámení se s uvedenou prací předkládám následující oponentský posudek.

K tématu práce

Dohoda a vině a trestu, resp. konsensuální způsoby řešení trestních věcí jako takové, patří mezi mimořádně aktuální a v současnosti velmi diskutovaná témata. Uvedený institut byl do českého trestního práva převzat v roce 2012 a představuje do jisté míry cizorodý prvek, neboť je typický zejména pro anglosaské právo. Sladění dohody o vině a trestu s principy českého trestního práva procesního proto nebylo jednoduché a prošlo určitým vývojem, který prozatím vyvrcholil poměrně zásadní novelizací provedenou zák. č. 333/2020 Sb. V návaznosti na ni (a také v souvislosti se snahou vyvíjenou napříč jednotlivými prvky trestní spravedlnosti) je dohoda o vině a trestu v praxi stále častěji využívána. Existuje však celá řada neřešených či nedořešených otázek a problémů, které jsou spojeny s nastavením právní úpravy dohody o vině a trestu, její interpretací a zejména účelnou aplikací.

Z uvedených důvodů lze bezesporu problematiku dohody o vině a trestu, která je předmětem posuzované vědecké práce, považovat za vysoce aktuální a její řešení je tak potenciálně velmi přínosné.

Struktura práce

Habilitační práce je členěna na osm kapitol, úvod a závěr. Po úvodním stručném připomenutí principů restorativní justice a vymezení odklonů v trestním řízení autor představil mezinárodněprávní základ institutu dohody o vině a trestu a zvláštní kapitolu (zcela logicky) věnoval vývoji tohoto institutu v USA. Na základě těchto úvodních kapitol přistoupil k obecné charakteristice dohody o vině a trestu. Rozsáhlou pátou kapitolu autor zaměřil na rozbor judikatury ESLP vztahující se k dohodě o vině a trestu. Jako klíčovou pak vnímám kapitolu šestou, v níž autor podrobně analyzuje současnou českou právní úpravu dohody o vině a trestu. Sedmá kapitola nabízí přehled a analýzu statistických údajů vztahujících se k předmětné problematice a v osmé kapitole autor představuje své návrhy *de lege ferenda*.

Uvedenou strukturu práce považuji za logickou, respektující princip „od obecnějšího ke konkrétnímu“. Jedinou výhradu bych v tomto směru měl k šesté kapitole, v níž autor (jak bylo uvedeno) rozebírá současnou českou právní úpravu. Přehlednosti by někdy prospělo propracovanější vnitřní členění jejích jednotlivých částí. Např. v části 6.5. autor pojednává o procesu sjednávání dohody o vině a trestu a v jejím rámci řeší celé spektrum různorodých problémů. Rozčlenění uvedené části do menších oddílů by jistě přispělo ke snadnější orientaci v těchto problémech.

Obsahová kvalita

Po obsahové stránce práce vykazuje velmi vysokou kvalitu. V nejobecnější rovině bych práci mohl charakterizovat zejména třemi výrazy: komplexnost, důslednost a praktičnost. Autor totiž předmětnou problematiku řeší v podstatě ve všech jejích důležitých aspektech a ze všech důležitých hledisek. Důslednost se projevuje jak v popisné části práce (zejména pokud jde o pátou kapitolu, o níž ještě bude řeč), tak (především) v její části analytické, pro niž je symptomatické, že autor k jednotlivým problémům přistupuje s ohledem na všechny relevantní subjekty trestního řízení, jakož i s ohledem na účel institutu dohody o vině a trestu. Řešení uvedených problémů pak autor provádí zejména se zvážením možností a způsobu využívání dohody o vině a trestu v praxi, což považuji za zcela správné. Práce tak vykazuje nejen vysokou doktrinální hodnotu, ale je třeba jí přiznat i značný praktický přínos, takže i praktik (advokát, státní zástupce či soudce) v ní může nalézt použitelné odpovědi na otázky, které se objevují v souvislosti s využíváním dohody o vině a trestu v praxi.

Důslednost, komplexnost a praktičnost se projevují i v metodách, které autor při své práci využíval. Kromě základní popisné a analytické metody autor neopomněl ani metodu komparační, když ve své práci nabízí srovnání s celou řadou cizích právních úprav. Tuto komparační metodu navíc využívá velmi dovedně, když v ucelenější podobě zcela logicky nabízí přehled o právní úpravě a praxi v USA a na jiné právní úpravy (resp. jejich relevantní části) upozorňuje výběrově v rámci řešení jednotlivých problémů spojených s českou právní úpravou. Z metodologického hlediska osobně oceňuji i využití a analýzu statistických údajů.

Základní metody výzkumné práce autor respektuje i v tom ohledu, že hned v úvodu formuluje sadu výzkumných otázek. Ty jsou sice poměrně obecné, avšak v dalších částech práce jsou konkretizovány, resp. parcelovány na dílčí problémy, což považuji za stěžejní.

Prvních pět kapitol práce má převážně popisný charakter, což je ostatně poměrně běžné. Jedinou lehce kritickou připomínku bych měl k první kapitole, která připomíná hlavní principy restorativní justice. Přivítal bych zde bližší rozbor těchto principů s institutem dohody o vině a trestu. Dohoda o vině a trestu totiž není primárně restorativní zaměřena, na druhou stranu má v tomto směru určitý potenciál, je-li správně využívána. Autor se nicméně k této záležitosti ještě stručně vrací v rámci šesté kapitoly, kde mj. pojednává o postavení a zájmech poškozeného při využívání dohody o vině a trestu.

V rámci zmíněných pěti úvodních kapitol musím vyzdvihnout kapitolu pátou věnovanou judikatuře ESLP vztahující se k využívání dohody o vině a trestu. Opět je třeba ocenit

důslednost a komplexnost, s jakou autor tuto část zpracoval. Popis této judikatury navíc není ani v rámci samotné práce samoučelný, neboť autor se k relevantním závěrům, které z ní vyplývají, vrací při rozboru jednotlivých problémů spojených s českou právní úpravou dohody o vině a trestu.

Jak již bylo uvedeno, za stěžejní lze pokládat šestou kapitolu práce, v jejímž rámci autor podrobuje kritické analýze současnou českou právní úpravu dohody o vině a trestu. Neopomíjí přitom ani hodnocení vztahu dohody o vině a trestu k jednotlivým základním zásadám českého trestního řízení, což je u tohoto institutu mimořádně důležité, neboť zejména zásada materiální pravdy by měla být při využívání dohod o vině a trestu v praxi výrazně zohledňována. Analýzu české právní úpravy považuji za velice vyspělou, autor v jejím rámci řeší jednotlivé problémy z více úhlů pohledu, využívá přitom odbornou literaturu i judikaturu, ovšem činí tak promyšleně a kriticky, což následně ústí ve formulaci vlastních a dobře odůvodněných názorů.

Ne se všemi těmito autorovými názory se ztotožňuji, což ovšem pochopitelně nevytýkám jako vadu práce, neboť i tyto odlišné názory jsou velmi kvalitně odůvodněny a opřeny o logickou argumentaci a vyhodnocení možných protiargumentů. Např. na s. 141 a násl. práce se autor zabývá otázkou vhodnosti nutné obhajoby při sjednávání dohody o vině a trestu (což byla podmínka vyžadovaná českou právní úpravou účinnou před novelou č. 333/2020 Sb.). Mám za to, že autorovy hlavní argumenty by bylo možno vztáhnout v podstatě k jakémukoli trestnímu řízení, tedy bez ohledu na to, zda v jeho rámci je či není využívána dohoda o vině a trestu. Nejsem si ani jistý opodstatněností autorova tvrzení, že obviněný, který nevěnuje dostatečnou pozornost tomu, aby si zvolil obhájce, zřejmě ani nebude schopen vyvinout dostatečné úsilí směřující ke sjednání dohody o vině a trestu (srov. s. 145 práce). Nepochybně však autorova argumentace a jeho postoj představují kvalitní podklad pro případnou další diskusi o této otázce.

Na s. 156-158 autor řeší rozdíl mezi prohlášením obviněného o spáchání skutku a doznáním. V souvislosti s dohodou o vině a trestu by však podle mého názoru mělo být zdůrazněno, že podstatnou náležitostí dohody o vině a trestu je mj. právní kvalifikace stíhaného skutku [srov. § 175a odst. 6 písm. d) tr. řádu], přičemž právní posouzení skutku nemůže být předmětem vyjednávání v rámci dohody o vině a trestu. Jinak řečeno, obviněný, který chce dohodu o vině a trestu uzavřít, stejně musí akceptovat danou právní kvalifikaci, čímž se v podstatě stírá rozdíl mezi doznáním a pouhým prohlášením o spáchání stíhaného skutku.

Za velice zajímavou část práce považuji tu, ve které se autor zaměřuje na riziko nepravdivého doznání obviněného, jež je činěno ve snaze vyřešit věc z jeho pohledu mírněji, tedy právě dohodou o vině a trestu (srov. s. 160 práce). Jde o problém, který musí vnímat nejen obhajoba, ale i orgány činné v trestním řízení, a v žádném případě nemůže být bagatelizován. Autor tuto část originálně obohatil i prezentací zajímavého amerického výzkumu, resp. postřehy z uplatňování dohod o vině a trestu v USA.

Ztotožňuji se s autorovým názorem ohledně využitelnosti dohody o vině a trestu v pozdějších fázích trestního řízení (po zahájení dokazování v hlavním líčení); autor se však podle mého názoru měl důsledněji vypořádat s protiargumentem založeným na systematickém zařazení relevantních ustanovení v rámci trestního řádu (srov. usnesení Nejvyššího soudu sp.

zn. 5 Tz 32/2022). Ztotožňuji se rovněž a autorovou kritikou požadavku, který v odborné literatuře formuloval doc. Vantuch (viz s. 178-179 práce).

Autor se v rámci šesté kapitoly správně věnoval také otázce trestání formou dohody o vině a trestu. Důsledně se zabývá zejména možností mimořádného snížení trestu odnětí svobody podle § 58 odst. 3 tr. zákoníku. Přivítal bych nicméně podrobnější zamyšlení i nad obecným pravidlem vyplývajícím z § 39 odst. 1 tr. zákoníku, podle kterého soud musí při stanovení druhu a výměry trestu přihlížet mj. právě k tomu, že byla sjednána dohoda o vině a trestu. Toto zamyšlení by bylo žádoucí zejména ve vztahu k jednotlivým kritériím, na kterém bude záležet míra, jakou má soud k této okolnosti přihlížet. Autor sice formuluje (z mého pohledu zcela logický a správný) princip, ze které vyplývá, že čím dříve k uzavření dohody o vině a trestu dojde, tím výraznější může být snížení trestu. V návaznosti na nedávné diskuse se např. nabízí otázka, zda, resp. do jaké míry má být v tomto směru rozlišováno, zda k uzavření dohody o vině a trestu došlo na samém počátku vyšetřování, anebo až na jeho konci (popř. po ukončení vyšetřování, před podáním obžaloby).

Jak již bylo řečeno, autor se jednotlivými aspekty dohody o vině a trestu zabývá také z pohledu jednotlivých subjektů trestního řízení. Správně z těchto úvah nevynechává ani poškozeného, a to zejména s ohledem na jeho nárok na náhradu škody či nemajetkové újmy, popř. vydání bezdůvodného obohacení. Mám však za to, že pozornost by si v této souvislosti zasloužily i další aspekty spojené se situací, kdy soud rozhoduje o vzneseném nároku poškozeného, který není součástí dohody o vině a trestu. Jde např. o otázku vztahu výše škody, která je součástí popisu skutku, o kterém je dohoda o vině a trestu zavírání, a výši nároku poškozeného, nebo o nemožnost obviněného napadnout adhezní výrok dovoláním. Tyto otázky byly v nedávné době řešeny i soudní praxí, přičemž minimálně u první z nich mám za to, že ne zcela přesvědčivě.

Považuji za potřebné zdůraznit, že výše uvedené připomínky v žádném případě neprezentují jako zásadní vady práce. Jak již bylo několikrát zmíněno, autorova analýza a argumentace je velice kvalitní a přesvědčivá.

Na závěr hodnocení obsahové kvality práce musím velmi ocenit jednak část na s. 236 a násl. práce, jež se týká možnosti využívání dohody o vině a trestu v řízení proti právnickým osobám, a jednak sedmou kapitolu, v níž autor prezentuje statistické údaje vztahující se k využívání dohod o vině a trestu. Za klíčové považuji zejména to, že autor nenechává statistické údaje bez komentáře, ale analyzuje je a vyvozuje z nich logické závěry.

Autor z rozborů provedených v práci závěrem vyvozuje své návrhy *de lege ferenda*. Ani v tomto směru nemám žádné zásadní námitky, ve všech případech jde o návrhy racionální, které stojí za zvážení a mohly by přispět k dalšímu zlepšení české právní úpravy dohody o vině a trestu, resp. její aplikaci v praxi.

Formální kvalita

Z hlediska formálního nemohu posuzované habilitační práci ničeho vytýkat, neboť splňuje všechny požadavky, které se v tomto směru od vědecké publikace tohoto typu

očekávají. Hodnocení předložené práce by nemohlo být úplné, kdybych neoceníl její stylistickou, resp. literární kvalitu. Práce je totiž psána velmi čtivým, vyspělým a kultivovaným způsobem, při kterém autor prokázal dovednost obratného využívání českého jazyka.

Vyjádření k výsledku kontroly originality vygenerovaného z programu Turnitin

Výsledky kontroly provedené programem Turnitin nevykazují vyšší míru shody s jinými texty. Nepodstatné shody jsou důsledkem především citací právních předpisů či jiných pramenů, které nepodléhají autorskoprávní ochraně. Shoda s autorskými díly jiných autorů nenaznačuje žádné podezření z plagiarismu, neboť autor tato díla řádně cituje a odkazuje na ně, a to ve zcela přiměřeném rozsahu.

Závěrečné shrnutí

Na základě výše uvedeného mohu konstatovat, že posuzovaná habilitační práce JUDr. Lukáše Bohuslava, Ph.D. „Dohoda o vině a trestu“ dosahuje vynikající úrovně. Neváhám ji označit za aktuálně zřejmě nejlepší práci, která takto komplexním způsobem analyzuje institut dohody o vině a trestu. Práce dosahuje vysoké vědecké hodnoty, ale její výsledky jsou využitelné i v trestněprávní praxi.

Práce proto podle mého soudu bez jakýchkoli pochybností splňuje veškeré formální i materiální požadavky vyžadované od habilitační práce, a proto ji považuji za splnění zákonného předpokladu pro udělení vědecko-pedagogické hodnosti docent.

Otázky pro rozpravu

Pro případnou rozpravu o předložené habilitační práci navrhuji následující otázky:

1. Podle jakých kritérií by měl soud určovat míru, v jaké bude při ukládání trestu přihlížet k uzavřené dohodě o vině a trestu?

2. Jaké problémy se vyskytují v souvislosti s možností soudu přiznat poškozenému nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení nad rámec zároveň schvalované dohody o vině a trestu?

V Olomouci 15. 5. 2023

doc. JUDr. Filip Ščerba, Ph.D.